

V I Lenin

Den nationella frågan i vårt program

I förslaget till partiprogram har vi ställt kravet på en republik med demokratisk konstitution, som bl a garanterar ”erkännande av självbestämmanderätt för alla nationer som tillhör staten”. Många finner att detta programkrav inte är tillräckligt klart, och i nr 33 förklarade vi på tal om de armeniska socialdemokraternas manifest denna punkts betydelse på följande sätt. Socialdemokratin kommer alltid att kämpa mot varje försök att utifrån påverka det nationella självbestämmandet med våld eller genom någon som helst orättvisa. Men det obetingade erkännandet av kampen för frihet till självbestämmande förpliktar oss ingalunda att stödja varje krav på nationellt självbestämmande. Som proletariats parti anser socialdemokratin det vara sin positiva och främsta uppgift att bidra till självbestämmande inte för folk och nationer utan för varje nationalitets proletariat. Vi måste alltid och obetingat eftersträva den *intimaste* förening av alla nationaliteters proletariat och endast i enstaka undantagsfall kan vi ställa och aktivt stödja krav, som går ut på att en ny klasstat bildas eller att en stats fullständiga politiska enhet ersätts av en svagare federativ enhet osv.

Denna framställning av vårt program i den nationella frågan har föranlett en bestämd protest från Polska socialistiska partiets (PPS) sida. I en artikel rubricerad ”Den ryska socialdemokratin inställning till den nationella frågan” (Przedgwit mars 1903) uttrycker PPS indignation över denna ”förvånansvärda” framställning och ”dimmigheten” i vårt ”hemlighetsfulla” självbestämmande och beskyller oss för doktrinarism och för att inta den ”anarkistiska” ståndpunkten, att ”arbetaren inte behöver bekymra sig om något annat än att helt avskaffa kapitalismen, eftersom språk, nationalitet, kultur osv endast är borgerliga påfund” etc. Det är värt att i detalj uppehålla sig vid denna argumentation, som blottar närapå alla de missförstånd i den nationella frågan, som är så vanliga och så spridda bland socialister.

Varför är vår framställning så ”förvånansvärd”? Varför ser man i den ett avsteg från den ”bokstavliga” innebörden? Kräver verkligen ett erkännande av nationernas självbestämmanderätt att man *stöder* alla krav på självbestämmande från varje nation? Erkännandet av alla medborgares *rätt* att bilda fria förbund förpliktar ju ingalunda oss socialdemokrater att *stödja* bildandet av varje nytt förbund, hindrar oss ingalunda att uttala oss och agitera mot en otjänlig och oklok idé att bilda ett eller annat nytt förbund. Vi erkänner även jesuiternas *rätt* att bedriva fri agitation, men vi bekämpar (naturligtvis inte med polismetoder) ett förbund mellan jesuiter och proletärer. När Przedświt skriver, att ”om detta krav på fritt självbestämmande skall förstås i bokstavlig bemärkelse (och denna betydelse har vi hittills lagt in i det)” och att ”det i så fall skulle tillfredsställa oss”, så är det därför alldeles uppenbart att det är just PPS som avviker från programmets bokstavliga innebörd. Ur formell synpunkt är dess slutsats utan tvivel ologisk.

Men vi vill inte begränsa oss till att endast formellt bestyrka vår framställning. Vi skall också gå direkt på sakens kärna: bör socialdemokratin alltid och obetingat kräva nationellt oberoende eller endast under vissa förutsättningar och i så fall vilka? PPS har alltid avgjort denna fråga till förmån för ett obetingat erkännande och vi är därför inte det minsta förvånade över dess ömma känslor för de ryska socialistrevolutionärerna, som kräver ett federativt statsskick och uttalar sig för ”ett fullständigt och obetingat erkännande av den nationella självbestämmanderätten” (Revolutsionnaja Rossija nr 18, artikeln ”Nationell förslavning och revolutionär socialism”). Men tyvärr är detta ingenting annat än en av de borgerligt demokratiska fraser, som för hundrade och tusende gången visar den rätta naturen hos de så kallade socialistrevolutionärernas så kallade parti. Genom att falla för lockelsen i dessa fraser och låta sig förföras av detta glitter bevisar PPS för sin del hur svag förbindelsen med proletariats klasskamp är i dess teoretiska medvetande och i dess politiska verksamhet. Kravet på

nationellt självbestämmande måste vi *underordna* just denna kamps intressen. Det är just detta villkor, som skiljer vår ståndpunkt i den nationella frågan från den borgerligt demokratiska ståndpunkten. Den borgerlige demokraten (och den moderne socialistiske opportunisten som följer i hans fotspår) inbillar sig att demokratin avskaffar klasskampen och ställer därför alla sina politiska krav abstrakt, summariskt och ”ovillkorligt”, utgående från ”hela folkets” intressen eller rentav från en evig och absolut moralisk princip. Socialdemokraten avslöjar alltid och överallt skoningslöst denna borgerliga illusion vare sig den kommer till uttryck i en abstrakt idealistisk filosofi eller i ett ovillkorligt krav på nationellt oberoende.

Om det behövs ytterligare bevis på att en marxist kan erkänna kravet på nationellt oberoende blott villkorligt och just på ovannämnda villkor, så skall vi citera en författare, som från marxistisk ståndpunkt *har försvarat* de polska proletärens krav på Polens oberoende. Karl Kautsky skrev 1896 i artikeln *Finis Poloniae?*^{*}. ”När det polska proletariatet en gång tar upp den polska frågan, så kan det inte annat än uttala sig för Polens oberoende, det kan följaktligen inte annat än välkomna varje steg, som redan nu kan tas i denna riktning, i den mån ett sådant steg överhuvudtaget är förenligt med det internationella kämpande proletariatets klassintressen.

Detta förbehåll”, fortsätter Kautsky, ”måste förvisso göras. *Det nationella oberoendet hör inte så oupplösligt samman med det kämpande proletariatets klassintressen, att vi ovillkorligt och under alla omständigheter måste sträva efter det.*[†] Marx och Engels gick med största beslutssamhet in för Italiens enande och frigörelse, men det hindrade dem inte att 1859 uttala sig mot förbundet mellan Italien och Napoleon.” (Neue Zeit, XIV, 2, S. 520)

Som ni ser tillbakavisar Kautsky kategoriskt ett *ovillkorligt* krav på nationernas oberoende och kräver kategoriskt att frågan ställs inte blott på historisk basis överhuvudtaget utan just på klassbasis. Och om vi granskar hur Marx och Engels ställde den polska frågan, så skall vi få se att också de från första början ställde frågan just på det sättet. Neue Rheinische Zeitung ägnade stort utrymme åt den polska frågan och krävde bestämt inte bara oberoende för Polen, utan också att Tyskland skulle föra krig mot Ryssland för Polens frihet. Samtidigt gick Marx emellertid till angrepp mot Ruge, som i Frankfurtparlamentet hade talat för Polens frihet men sökt lösa den polska frågan enbart med hjälp av borgerligt demokratiska fraser om ”skamlig orättvisa”, utan någon som helst historisk analys. Marx hörde inte till revolutionens pedanter och filstrar, vilka i revolutionära historiska ögonblick fruktar ”polemik” mest av allt. Marx öste dräpande sarkasmer över den ”humane” medborgaren Ruge och visade honom med norra Frankrikes förtryck av södra Frankrike som exempel, att inte allt nationellt förtryck alltid ger upphov till en ur demokratins och proletariatets synpunkt legitim strävan efter oberoende. Marx hänvisade till de speciella sociala förhållanden varigenom ”Polen blev den revolutionära delen av Ryssland, Österrike och Preussen ... Även den polska adeln, som ännu delvis stod på feodal grund, slöt sig med enastående självupppoffring till den demokratiska agrarrevolutionen. Polen var redan en härd för östeuropeisk demokrati, då Tyskland ännu var stelfruset av den faddaste konstitutionella och högtravande filosofiska ideologi ... Så länge vi [tyskarna] hjälper till att förtrycka Polen, så länge vi håller en del av Polen fjättrad vid Tyskland, förblir vi själva fjättrade vid Ryssland och den ryska politiken och kan inte radikalt frigöra oss själva från den patriarkaliskt feudala absolutismen. Skapandet av ett demokratiskt Polen är den första förutsättningen för att skapa ett demokratiskt Tyskland.”

Vi har citerat dessa uttalanden så utförligt, därför att de åskådligt visar de historiska förhållanden, då den internationella socialdemokratin utformade den hållning till den polska frågan, som höll sig kvar under praktiskt taget hela senare hälften av 1800-talet. Att ignorera

* Slut på Polen? – Red

† Vår kursiv

de sedan dess ändrade förhållandena, att fortfarande hävda marxismens gamla lösningar betyder att vara trogen lärans bokstav men inte dess anda, betyder att mekaniskt upprepa de gamla slutsatserna i stället för att använda de marxistiska forskningsmetoderna för att analysera den nya politiska situationen. Då och nu – de sista borgerliga revolutionära rörelserna och extrem reaktion, en utomordentlig skärpning av alla krafter inför den proletära revolutionen – skiljer sig alldeles uppenbart från varandra. *Då* var just hela Polen revolutionärt, inte bara bönderna, utan också större delen av adeln. Den nationella frihetskampens traditioner var så starka och djupt rotade att Polens bästa söner efter nederlaget i hemlandet lämnade det för att överallt stödja de revolutionära klasserna; minnet av Dabrowski och Wróblewski är oupplösligt förknippat med proletariatets största rörelse under 1800-talet, med det senaste – och låt oss hoppas det sista misslyckade – upproret av arbetarna i Paris. *Då* var demokratins fullständiga seger i Europa verkligen en omöjlighet om inte Polen återupprättades. *Då* var Polen verkligen civilisationens värn mot tsarismen, demokratins förtrupp. *Nu* uppträder de härskande klasserna i Polen, adeln i Tyskland och Österrike och industri- och finansmagnaterna i Ryssland som anhängare av de härskande klasserna i de länder, som förtrycker Polen, medan det tyska och det ryska proletariatet kämpar för sin frigörelse sida vid sida med det polska proletariatet, som hjältemodigt övertagit det gamla revolutionära Polens stolta traditioner. *Nu* erkänner marxismens ledande representanter i grannlandet, vilka uppmärksamt följer den politiska utvecklingen i Europa och helt och fullt sympatiserar med polackernas hjältemodiga kamp, likväl direkt att ”Petersburg för närvarande blivit ett mycket mer betydande revolutionärt centrum än Warszawa” och att ”den ryska revolutionära rörelsen redan har en större internationell betydelse än den polska”. Så skrev Kautsky redan år 1896, då han försvarade att kravet på Polens återupprättande kunde tas in i de polska socialdemokraternas program. Och 1902 drog Mehring, som hade studerat den polska frågans utveckling från 1848 till nuvarande tid, följande slutsats: ”Om det polska proletariatet ville skriva återupprättande av den polska klasstaten på sin fana, vilket de härskande klasserna själva inte ens vill höra talas om, så skulle det spela upp en historisk fars, vilket väl kan hända med de besittande klasserna (såsom med den polska adeln 1791), men arbetarklassen får aldrig låta något sådant hända. Om denna reaktionära utopi emellertid nu dyker upp för att på den proletära agitationens sida dra över de skikt av de intellektuella och småbourgeoisin, bland vilka den nationella agitationen ännu vinner en viss anklang, så förtjänar denna utopi att dubbelt utdömas som en yttring av den förkastliga opportunist, som för ögonblickets små och billiga framgångar offerar arbetarklassens långsiktiga intressen.

Dessa intressen bjuder kategoriskt, att de polska arbetarna i alla de tre stater, som delat Polen mellan sig, skuldra vid skuldra och utan baktankar kämpar tillsammans med sina klasskamrater. Den tiden är förbi, då den borgerliga revolutionen kunde skapa ett fritt Polen; för närvarande är Polens pånyttfödelse bara möjlig genom den sociala revolutionen, då det moderna proletariatet spränger sina bojar.”

Vi ansluter oss helt till denna Mehrings slutsats. Vi skall bara anmärka, att den förblir fullt riktig även om vi inte går lika långt som Mehring gör i sin argumentation. Det är ställt utom tvivel, att den polska frågans läge idag radikalt skiljer sig från läget för 50 år sedan. Man får emellertid inte betrakta den nuvarande situationen som evig. Klassantagonismen har nu otvivelaktigt skjutit de nationella frågorna långt i bakgrunden, men man kan inte, såvida man inte vill riskera att förfalla till doktrinarism, kategoriskt påstå att det är omöjligt att en eller annan nationell fråga för en tid framträder på det politiska dramats avantscen. Det är otvivelaktigt högst osannolikt att Polen återupprättas innan kapitalismen störtats, men det går inte att säga att det är absolut omöjligt, att inte den polska bourgeoisin vid vissa kombinationer kan gå in för oberoende osv. Den ryska socialdemokratin binder därför inte sina händer på minsta sätt. Den räknar med *alla* möjliga och även med alla överhuvudtaget *tänkbara* kombinationer,

då den i sitt program ställer erkännandet av nationernas självbestämmanderätt. Detta program utesluter inte alls, att det polska proletariatet ställer parollen om en fri och oberoende polsk republik, även om det är ytterligt osannolikt att den skall förverkligas före socialismen. Detta program kräver endast, att ett verkligt socialistiskt parti inte skall fördärva det proletära medvetandet, inte mörklägga klasskampen, inte förleda arbetarklassen med borgerligt demokratiska fraser och inte störa enheten i proletariatets nuvarande politiska kamp. Just detta villkor är frågans hela kärna och vi erkänner självbestämmandet endast på detta villkor. PPS har fel när det vill framställa saken så, att det skiljer sig från de tyska eller ryska socialdemokraterna genom att dessa förnekar självbestämmanderätten, rätten att sträva efter en fri och oberoende republik. Det är inte detta som hindrar oss att i PPS se ett verkligt socialdemokratiskt arbetarparti, utan det faktum att PPS glömmer klasständpunkten, låter chauvinismen överskugga den och stör den nuvarande politiska kampens enhet. Så här ställer PPS vanligen frågan: "... Vi kan endast försvaga tsarismen genom att lösgöra Polen, men det är de ryska kamraterna som måste störta den." Eller vidare: "... Sedan självhärskardömet störtats, skall vi helt enkelt avgöra vårt öde så, att vi avskiljer oss från Ryssland." Låt oss se till vilka monstruösa slutsatser denna monstruösa logik leder även utifrån programkravet på Polens återupprättande. *Eftersom* en av de möjliga (men under bourgeoisins herravälde på intet sätt garanterade) följderna av demokratins evolution är att Polen återupprättas, så får *av den anledningen* det polska proletariatet inte kämpa tillsammans med det ryska för att störta tsarismen utan "endast" för att försvaga densamma genom att lösgöra Polen. *Eftersom* den ryska tsarismen sluter ett allt intimare förbund med bourgeoisin och regeringarna i Tyskland, Österrike och andra länder, så måste *av den anledningen* det polska proletariatet försvaga sitt förbund med proletariatet i Ryssland, Tyskland och andra länder, med vilket det nu kämpar mot *ett och samma förtryck*. Detta betyder ingenting annat än att offra proletariatets mest trängande intressen för en borgerligt demokratisk uppfattning om nationellt oberoende. Rysslands sönderfall, som PPS vill eftersträva *i motsats* till vårt mål att störta självhärskardömet, är och förblir en tom fras, så länge den ekonomiska utvecklingen kommer att fastare svetsa samman en politisk helhets skilda delar, så länge bourgeoisin i alla länder kommer att allt närmare förena sig inbördes mot sin gemensamme fiende, proletariatet, och för sin gemensamme bundsförvant, tsaren. Men en *upplösning av krafterna inom proletariatet*, som nu lider under detta självhärskardömes ok, är därför en dyster realitet, är ett direkt resultat av det av PPS begångna felet, ett direkt resultat av dess knäfall för borgerligt demokratiska formler. För att blunda för denna upplösning av proletariatet måste PPS sänka sig till chauvinism och framställa t ex de ryska socialdemokraternas åsikter på följande sätt: "Vi [polackerna] måste invänta den sociala revolutionen, men till dess tålmodigt bära det nationella förtrycket." Det är ren osanning. De ryska socialdemokraterna har aldrig rått dem till något sådant, utan tvärtom, de kämpar själva och uppmanar hela det ryska proletariatet att kämpa mot allt nationellt förtryck i Ryssland, de uppställer i *sitt* program inte bara fullständigt likaberättigande i fråga om språk, nationalitet och dylikt, utan också erkännandet av rätten för varje nation att själv bestämma över sitt öde. Om vi, samtidigt som vi erkänner denna rätt, *underordnar* vårt stöd åt kraven på nationellt oberoende under den proletära kampens intressen, så kan endast en chauvinist förklara vår ståndpunkt som ryssars misstro mot utlänningar, ty i själva verket följer denna ståndpunkt med absolut nödvändighet av det medvetna proletariats misstro mot bourgeoisin. PPS anser, att den nationella frågan *är uttömd* med motsättningen "vi" (polackerna) och "de" (tyskarna, ryssarna o a). Men en socialdemokrat skjuter en annan motsättning i förgrunden, nämligen "vi" – proletärerna – och "de" – bourgeoisin. "Vi", proletärerna, har dussintals gånger sett hur bourgeoisin *förråder* frihetens, fosterlandets, språkets och nationens intressen, när det revolutionära proletariatet reser sig inför den. Vi har sett hur den franska bourgeoisin i ett ögonblick av starkaste förtryck och förnedring av den franska nationen utlämnade sig åt preussarna, hur det nationella försvarets regering blev en

regering för förräderi mot folket, hur en förtryckt nations bourgeois kallade på hjälp av den förtryckande nationens soldater för att slå ned sina proletära landsmän, som vågade eftersträva makten. Och det är orsaken till att vi, utan att låta oss det minsta förvirras av chauvinistiska och opportunistiska utfall, alltid kommer att säga till de polska arbetarna: endast det fullständigaste och intimaste förbund med det ryska proletariatet kan tillgodose den nuvarande politiska dagskampens krav mot självhärskardömet, endast ett sådant förbund garanterar en fullständig politisk och ekonomisk frigörelse.

Det vi sagt om den polska frågan kan helt tillämpas också på alla andra nationella frågor. Självhärskardömet avskyvärda historia har gett oss i arv ett ofantligt *främlingskap* mellan de arbetande klasserna inom de olika folkslag, som förtrycks av detta självhärskardöme. Detta främlingskap är det största onda, det största hinder i kampen mot självhärskardömet, och vi får inte legalisera detta onda, inte sanktionera denna nedrighet genom några slags "principer" om skilda partier eller ett "federativt" parti. Naturligtvis är det enklare och lättare att följa det minsta motståndets väg och för var och en att i sin avkrok ordna det för sig enligt regeln att "andra inte angår mig" såsom nu även Bund vill göra. Ju mer vi erkänner enhetens nödvändighet, ju starkare vi är förvissade om omöjligheten av en allmän offensiv mot självhärskardömet utan fullständig enhet, ju skarpare nödvändigheten av en centraliserad organisation för kampen framträder under våra politiska förhållanden, desto mindre benägna är vi att nöja oss med en "enkel" men skenbar och till sitt väsen djupt oriktig lösning av frågan. Så länge man inte är medveten om främlingskapets skadlighet, så länge det inte finns vilja att till varje pris och radikalt göra slut på detta främlingskap i det proletära partiets läger, så behövs inte heller sådana fikonlövs som "federation", så är det meningslöst att gripa sig an med att lösa en fråga, som den ena "parten" egentligen inte vill lösa. I så fall är det bättre att låta de levande erfarenheternas och den verkliga rörelsens lärdomar inpränta att centralism är nödvändig för framgång i den kamp, som proletärerna i alla av självhärskardömet undertryckta folkslag utkämpar mot detta självhärskardöme och mot den internationella bourgeoisin, som sluter sig allt fastare samman.

Iskra nr 44, den 15 juli 1903

V I Lenin, *Samlade skrifter*, 5:e ry uppl, b 7, s 233-242